

21. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності: Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / За наук. ред. В.Г. Федоренко; Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури, Акад. екон. наук України. - К.: Алерта, 2004. - 431 с.
22. Гохберг Л.М. Анализ и перспективы статистического исследования инновационной деятельности в экономике России // Вопросы статистики. - 2004. - №9. - С. 3-15.
23. Крутик А.Б., Муравьев А.И. Антикризисный менеджмент. - СПб: Питер, 2001. - 432 с.
24. Бендерский Е. Роль инвестиций и инноваций в реструктуризации экономики // Экономика Украины. - 1998. - №9. - С. 39-42.

Давиденко Н.М.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІНТЕГРАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Постановка проблеми. Аналіз розвитку інтеграційних процесів у бурякоцукровій галузі виявив, що нині існує необхідність в обґрунтуванні виробничо-економічних зв'язків у досліджуваному підкомплексі, організаційно-правових форм інтегрованих підприємств і розробки адекватного механізму економічних відносин між суб'єктами-учасниками інтегрованого об'єднання.

При реструктуризації бурякоцукрового підкомплексу велике значення має агропромислова інтеграція, яка здійснюється в різноманітних формах: фінансово-агропромислові групи, агрокомбінати, агрофірми, концерни та інші формування з виробництва, переробки, зберігання та реалізації кінцевої продукції. Створення інтегрованих формувань є одним із важливих напрямків підвищення ефективності виробництва [3, 4].

Занепад бурякоцукрової галузі зумовлений неефективним використанням виробничого, науково-технічного потенціалу, втратою зовнішніх ринків, не вирішенням питань щодо її структурної перебудови, зокрема, реконструкції виробничих потужностей і технічного переоснащення виробництва, незавершеністю ринкових перетворень та недосконалістю механізму ціноутворення.

Ми вважаємо, що подальший ефективний розвиток галузі неможливий без узгодженості інтересів вітчизняних товаровиробників бурякоцукрової галузі з вимогами Світової організації торгівлі. Тому у дослідженні зазначеної проблеми залишається ряд невирішених аспектів, які стосуються механізму розвитку бурякоцукрового підкомплексу на інтеграційній основі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стан та перспективи розвитку бурякоцукрової галузі в умовах ринкової економіки досліджували вчені – економісти О.М. Варченко, О.С. Заєць, Є.В. Імас, В.Г. Поплавський, М.Ю. Коденська та ін. Однак вони, в основному, акцентують увагу на питаннях організації, технології, розвитку ринку продукції бурякоцукрового виробництва.

Метою статті є дослідження виробничо-економічних зв'язків у бурякоцукровому підкомплексі і розробки адекватного механізму економічних відносин між суб'єктами-учасниками інтегрованого об'єднання.

Виклад основного матеріалу.

Основним фактором, який сприяв пошуку й розвитку нових форм організації вирощування цукрових буряків, виявився дефіцит сировини. На початку 90-х років ВАТ „Парафіївський цукровий завод” (Чернігівська область) започаткував вирощування цукрових буряків на орендованих землях - 120 гектарів. У подальшому ця форма організації набула розвитку, і вже у 1996 р. 63 цукрові заводи орендували для вирощування цукросировини 6,1 тис. га, у 1999 р. 101 цукровий завод орендував 64 тис.га, а у 2001 р. 103 переробні підприємства орендували 76 тис.га. Необхідно зазначити, що значна частина цукрових заводів орендують не лише площі для вирощування цукрових буряків, а повну сівозміну (наприклад, Парафіївський цукровий завод орендує близько 6 тис.га) [1].

Співпраця щодо створення при цукрових заводах машинно-технологічних станцій (МТС) ґрунтується на умовах договору про спільну діяльність і започаткована в 1995-1996 рр. на цукровому заводі Чернігівської області На Парафіївському цукровому заводі у 1996 р. створено МТС, у подальшому на базі МТС створено ЗАТ „Кремій”, яке орендує землі у господарств різних форм власності і своїми засобами вирощує цукрові буряки на площі 1400 га, надає послуги у виробництві сировини бурякоцукровим господарствам на площі близько 1000 га.

Однією з основних ідей, закладених в основу концентрації МТС, було оснащення їх високопродуктивною технікою, яка не може бути повністю завантажена в господарстві. Водночас МТС частіше укомплектовуються технікою середньої потужності, яка тривалий період часу успішно використовувалася господарствами. У більшості випадків на машинах в МТС працюють механізатори, які перейшли сюди працювати із аграрних підприємств. Тому забезпечити вищу кваліфікацію кадрів не вдається. З іншого боку, масове зосередження техніки в МТС, які найчастіше розміщені у районних центрах, призводить до відтоку із сільської місцевості механізаторів і погіршення там кадрового забезпечення.

У бурякоцукровому підкомплексі особливий інтерес становить створення сервісного підприємства на базі цукрового заводу. Це передбачає вищий рівень інтеграції виробників сировини та переробних підприємств, зміцнення сировинної бази заводу.

В умовах дефіциту техніки й обмеженості фінансових засобів для її придбання велику небезпеку становить монополізм сервісних підприємств (МТС). Для уникнення цього явища необхідно вибрати таку організаційно-правову форму МТС, при якій споживачі послуг братимуть участь в управлінні господарською діяльністю. Організаційно-правова форма МТС повинна відповідати реальному джерелу формування матеріально-технічної бази. Машинно-технологічні станції, які забезпечені технікою за рахунок коштів державного бюджету чи регіонального, повинні мати статус державного або регіонального підприємства.

Якщо основним джерелом формування матеріально-технічної бази є кредити або кошти лізингового фонду, то розраховуватися по них будуть споживачі послуг. По мірі оплати послуг споживачі повинні ставати власниками (засновниками) техніки та інших фондів МТС. При цьому важливо, щоб засновники могли вільно розпоряджатися своєю часткою коштів, вкладених у формування МТС. Найбільш раціональним у даному випадку є кооперативна форма організації.

У розрахунках економічної ефективності має бути забезпечена співставність техніки за складом і рівня якості, що використовується. По базовому варіанту необхідно враховувати затрати і продуктивність при використанні в господарстві машин того ж типу, марки і терміну експлуатації, що і в сервісному підприємстві, послуги якого оцінюються.

Критерієм при оцінці економічної ефективності форм організації послуг з виконання механізованих робіт є приріст прибутку (зниження збитку) у споживачів послуг. Додатковий прибуток можна одержати за рахунок низьких витрат на оплату сторонніх послуг порівняно із витратами на виконання тих самих робіт силами господарства. Джерелом прибутку може бути також одержання додаткової продукції або підвищення її якості.

Показниками оцінки ефективності послуг може бути економія витрат на виконання робіт і зниження собівартості продукції. В узагальненому вигляді рівень ефективності різних форм організації послуг з виконання механізованих робіт необхідно характеризувати ціною послуги, що впливає на собівартість і рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції [2].

Важливим питанням є визначення організаційно-правової форми інтеграційного об'єднання, що потребує розробки пакета варіантів інтеграції та кооперації у галузі з урахуванням специфічних рис і характеристик форм агропромислової інтеграції. Різноманітність умов господарювання підприємств передбачає різні способи регулювання економічних відносин і відповідних інституційних перетворень. Саме тому на практиці вирішення питань інтеграції підприємств бурякоцукрової галузі може здійснюватися різними шляхами. Використання тієї чи іншої інституційної форми має обґрунтовуватись її економічною ефективністю. Практика розвитку процесів інтеграції у провідних країнах світу свідчить про існування різних форм інтеграції. Вважаємо, що створення складних інтеграційних формувань (холдингові компанії, фінансово-промислові групи) у бурякоцукровому підкомплексі можливе лише після реалізації менш складних форм кооперації.

Основним важелем, який регулює економічні інтереси господарської діяльності агропромислових об'єднань та їх структурних підрозділів, є ціни. Ціни повинні відображати суспільно необхідні витрати на виробництво продукції з урахуванням її якості, забезпечувати підприємствам одержання доходів для розширеного відтворення, а також підвищувати їх заінтересованості у більш повному використанні виробничого потенціалу.

Для забезпечення вигідної співпраці всіх учасників інтегрованого формування у бурякоцукровій галузі механізм розподільчих відносин повинен відповідати таким вимогам: на основі об'єктивних параметрів достовірно визначати внесок кожного учасника в загальний результат; на основі реального критерію розподіляти фінансовий результат від спільної діяльності.

Питання визначення внеску кожного учасника в загальний результат є одним з основних, оскільки від його вирішення залежить забезпечення вигідності в інтегрованій діяльності. Інструментами моделей розподільчих відносин можуть бути ринкові або розрахункові ціни, нормативи вартісних чи натуральних показників.

Існують різні методичні підходи до розподілу виробленої продукції між сільськогосподарськими та переробними підприємствами. В основу визначення частки кожного учасника у виробництві кінцевого продукту найчастіше закладаються сукупні витрати на виробництво і переробку цукру.

Економічний внесок кожного підрозділу в кінцевий результат інтегрованого формування можна визначити одним із двох методів: нормативно-затратним або нормативно-ціновим.

Відповідно до нормативно-затратного методу на кожному етапі проходження продукції розраховуються нормативні витрати. Внесок бурякоцукрових господарств визначається на основі нормативної (повної) собівартості, інших – на основі її прирощення. Для проведення цього розрахунку можна використати дані ННЦ „Інститут аграрної економіки”, за якими нормативна виробнича собівартість 1 т цукрових буряків на 1 січня 2003 р. становила 147 грн. [5, с.27]. Розподіл кінцевого фінансового результату за цим варіантом передбачає, що для кожного учасника співвідношення прибутку і нормативних затрат однакові. У процесі розрахунку мають виконуватися наступні умови: продукція всіх підрозділів оцінюється за собівартістю без урахування прибутку; оцінка витрат всіх підрозділів, крім першого, в технологічному ланцюгу, які забезпечують виробництво кінцевого продукту, здійснюється на основі прирощення затрат.

Перехід до цієї схеми дасть змогу одержати економію на податках за рахунок ліквідації повторного рахунку, оскільки на стадії переробки обсяг реалізації дорівнюватиме лише вартості переробки, об'єднання

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ БУРЯКОЦУКРОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ІНТЕГРАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

прав власності на первинну і наступну після переробки продукцію із використанням внутрішніх трансфертних цін на основі собівартості. При цьому досягається ефект відстрочки податкових нарахувань по податку на прибуток, ПДВ і податку на майно. Однак за даною схемою прибуток розраховується лише після повного проходження технологічного циклу, тобто на стадії реалізації готової продукції.

Орієнтиром для прийняття рішення з приводу розподілу загальної суми прибутку може бути наступне співвідношення (табл.1).

При застосуванні затратно-цінової моделі розподільчих відносин інтегровані формування зможуть ефективно впливати на інтереси підприємства, щоб переорієнтувати їх на кінцеві результати інтегрованої діяльності.

Таблиця 1. Розподіл прибутку між учасниками інтегрованого об'єднання

Учасники інтегрованого об'єднання	Прибуток, одержуваний постачальниками	
	у момент передачі продукції та послуги	в порядку дорозподілу прибутку
1. Агросервісні підприємства (з виробничо-технічного, агрохімічного, ремонтно-технологічного обслуговування та ін.)	60 – 80	40 – 20
2. Сільськогосподарські підприємства, які вирощують цукрові буряки і передають їх для переробки всередині об'єднання	75 – 85	25 – 15
3. Переробні підприємства з виробництва цукру, які передають продукцію для реалізації через власну збутову мережу об'єднання	75 – 85	25 – 15
4. Торговельні організації	55 – 75	45 – 25

У зв'язку із створенням аграрних об'єднань виникає потреба в організації принципово нових зв'язків і економічних відносин між підприємствами та підрозділами різних сфер. В їх основу мають бути закладені взаємна економічна заінтересованість і відповідальність за виконання договірних зобов'язань. У цьому плані найпрогресивнішою формою договірних відносин є тривалі господарські зв'язки, закріплені господарськими договорами. На підставі договорів кожне підприємство повинно планувати структуру виробництва і розвивати пріоритетні галузі. Тому укладання договорів повинно супроводжуватися наданням розрахунків на придбання необхідних матеріально-грошових ресурсів. Це призведе до збалансованого і пропорційного розвитку підприємств різних сфер агропромислового об'єднання. Таким чином, забезпечується гарантія чіткого функціонування єдиного технологічного ланцюга, починаючи від матеріально-технічного постачання і закінчуючи реалізацією готової продукції.

Висновки. Запропоновані пропозиції сприятимуть розв'язанню складних протиріч, які постійно існували між бурякосійними господарствами і цукровими заводами, надати стійкості виробництву, яке після подолання кризових явищ, безумовно, буде працювати ефективно.

Джерела та література

1. Борисюк П.Г. Стан і перспективи розвитку буряконасінневого комплексу України. Актуальні проблеми вирощування цукрових буряків і насіння. / Матеріали науково-технічного семінару цукровиків України. Шляхи підвищення ефективності бурякоцукрового виробництва. 3-5 квітня 2002р. – К, 2002 – С.88-96.
2. Варченко О.М. Основні напрями удосконалення міжгосподарського використання техніки у буряківництві // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства ім. Петра Василенка. Сер.: „Економічні науки”. – Вип. 32. – Х., 2004. – С.128-131.
3. Нелеп В.М., Єранкін О.О. Розвиток інтеграції в цукробуряковому виробництві // Економіка АПК. – 2000. – №6. – С.12-16.
4. Пиркін В.І. Ефективність інтеграційних процесів у буряківництві // Цукрові буряки. – 2003. – №2. – С.4-5.
5. Формування нормативних витрат і доходів та баланси сільськогосподарської продукції в Україні та інших країнах світу. – К., 2003. – 483 с.